

Выбар сродкаў навучання ў працэсе літаратурнай адукацыі малодшых школьнікаў

Фарміраванне базавых кампанентаў культуры вучняў у пачатковай школе можа ажыццяўляцца пры ўмове рэалізацыі асноўных функцый літаратурнай адукацыі як цэласнай сістэмы. Настаўніку важна добра ўсведамляць, што ў рэалізацыі функцый літаратурнай адукацыі важную ролю адыгрывае выбар **сродкаў навучання** [2, 3]. На ўроках літаратурнага чытання мэтазгодна шырока выкарыстоўваць **аб'ёмныя сродкі навучання** (натуральныя аб'екты, макеты); **аўдыёсродкі** (магнітафонныя і лічбавыя запісы ўзорнага чытання літаратурных твораў, запісы музычных твораў, блізкія да тэмы літаратурнага твора; запісы, якія спалучаюць музычную і тэкставую інфармацыю); **друкаваныя сродкі навучання** (вучэбныя дапаможнікі, наглядныя вучэбныя дапаможнікі, рабочыя сшыткі, дэманстрацыйны матэрыял); **экранныя сродкі статычнай і дынамічнай праекцыі** (дыяпазітывы, слайды (у тым ліку і электронныя), кіно і мультыплікацыю). Важна выкарыстоўваць усе віды нагляднасці. Аднак нельга перагружаць урок дэманстрацыйнай наглядных дапаможнікаў, каб не знізіць ролю самога мастацкага тэксту.

Кіна- і дыяфільмы лепш выкарыстоўваць на ўроках у выглядзе фрагментаў: пры паўторным чытанні - для ілюстравання, для падрыхтоўкі да пераказу; у абагульняльнай гутарцы - для паяснення аналізуемага тэксту. Пры чытанні навукова-папулярных артыкулаў дыяфільм трэба паказваць да чытання тэксту або злучаць з чытаннем тэксту па этапах.

Карціны неабходна выкарыстоўваць пры падрыхтоўцы да чытання (для азнаямлення з абставінамі дзеяння, новымі з'явамі, для тлумачэння новых слоў); на этапе аналізу або пры абагульненні – для лепшага ўспрымання зместу тэксту (высвятляецца фактычны змест карціны; праводзіцца гутарка пра характары персанажаў, іншыя вобразы і сродкі іх адлюстравання; чытаюцца ўрыўкі з тэксту, якія адпавядаюць зместу карціны).

Ілюстрацыі (прамое дапаўненне, паясненне, нагляднае адлюстраванне таго, што апісана ў тэксце) можна паказваць у працэсе знаёмства з мастацкім творам, аналізу тэксту, выбарчнага чытання, складання плана, падрыхтоўкі пераказу, абагульнення. Важна рэалізоўваць усе функцыі ілюстрацыі: мастацкую, асветніцкую, выхаваўчую. Настаўніку неабходна папярэдне прааналізаваць, што выбраў мастак ў літаратурным творы для ілюстрацыі, чым гэта можна растлумачыць; як мастак выкарыстаў разнастайныя графічныя і мастацкія сродкі. Далей трэба вызначыць метадычную задачу, якую ён будзе вырашаць пры дапамозе ілюстрацыі, і намеціць асноўныя прыёмы работы.

На ўроку мэтазгодна праводзіць работу з ілюстрацыяй па этапах [1]: 1) разгляд малюнка самімі вучнямі; 2) разгляд, які арганізуецца пытаннямі настаўніка, напрыклад: Што адлюстравана на першым плане, на другім? Што мы бачым у цэнтры, злева, справа? Што самае важнае, істотнае на ілюстрацыі? Якую думку імкнуўся перадаць мастак? Якія прыметы жыцця, падзеі, з'явы ён прадставіў? Як вылучыў персанажаў, іншыя вобразы твора? Якія сродкі для гэтага выкарыстаў: колер, памер, форму і інш.?

Ілюстрацыю да асобнага эпізоду лепш аналізаваць пры дапамозе пытанняў тыпу: Які момант дзеяння адлюстраваны на карціне? Якія героі паказаны і ў якіх абставінах? Як перададзены мастаком унутраны стан герояў? У чым мастак ідзе ўслед за тэкстам, а ў чым адступае ад яго? Як вы думаеце, чаму? Ілюстрацыяй да вобраза-персанажа пацвярджаецца ўяўленне пра літаратурнага героя, якое склалася або гатовае скласціся ў дзяцей пасля чытання. Варыянт гутаркі: Хто намаляваны на малюнку, з чаго гэта відаць? Якія рысы характару, знешняга аблічча, адзначаныя пісьменнікам, змог перадаць мастак? Як мастак выкарыстоўвае графічныя сродкі для характарыстыкі персанажа? Неабходна шырока выкарыстоўваць ілюстрацыі для развіцця маўлення дзяцей: будаваць звязнае выказванне, выконваць нескладаную пісьмовую працу; славесна ілюстраваць іншыя фрагменты твора. Звяртаючы ўвагу на ўсе бакі ілюстрацыі, настаўнік развівае ў дзяцей

мастацкі густ, уяўленне, мысленне і маўленне, дапамагае асэнсаваць прачытанае.

Выкарыстанне *камп'ютара* ў навучальным працэсе – прагрэсіўны шлях, які дазваляе індывідуалізаваць навучанне, практычна замацаваць навык, зрабіць вучэбны працэс наглядным, цікавым. *Мультымедыяпраектар* у спалучэнні з камп'ютарам дапамагае, напрыклад, наглядна праводзіць кампазіцыйны і стылістычны аналіз тэксту, ствараць характарыстыкі галоўных герояў твора, вусныя і графічныя малюнкі да твора.

Апошнім часам актыўна ствараюцца электронныя падручнікі, якія даюць магчымасць арганізаваць самастойнае засваенне вучэбнага матэрыялу па-за школьнымі заняткамі з дапамогай камп'ютара. Аднак, ствараць паўнаўартасны электронны падручнік па літаратурным чытанні немэтазгодна, паколькі навучанне на ўроках літаратурнага чытання – гэта ў ідэале працэс авалодання маўленчай дзейнасцю, якая мае крэатыўную сутнасць у сваёй рэалізацыі і залежыць ад мэты, зместу, сітуацыі, жанру маўлення, асобы суразмоўцы. Таму лепш гаварыць не столькі пра электронны падручнік па літаратуры, колькі пра *электронны кампедыум* [5] па літаратурным чытанні - збор тэарэтычнага і практычнага матэрыялу, які садзейнічае фарміраванню чытацкіх рэцэптыўна-аналітычных уменняў, рытарскіх прадуктыўна-сінтэтычных ўменняў.

У вырашэнні праблемы падбору і стварэння сродкаў навучання для рэалізацыі прыярытэтных кірункаў літаратурнай адукацыі малодшых школьнікаў асобую ўвагу неабходна надаваць стварэнню **вучэбна-метадычных комплексаў**. «Вучэбны комплекс уяўляе сабой сістэму дыдактычных сродкаў навучання па канкрэтным прадмеце, якая ствараецца з мэтай найбольш поўнай рэалізацыі выхаваўчых і адукацыйных задач, сфармуляваных праграмай па гэтым прадмеце і накіраваных на ўсебаковае развіццё асобы навучэнца» [4, с. 10]. Вучэбна-метадычны комплекс, акрамя дапаможніка для вучняў уключае ў сябе комплекс дапаможнікаў для настаўніка. Істотнай рысай ВМК з'яўляецца ўзгодненая цэласнасць яго

кампанентаў. Такім чынам ВМК – не проста набор сродкаў навучання, а адкрытая сістэма дыдактычных сродкаў. Асноўная праблема, якая ўзнікае пры яго праектаванні, - дасягненне ўзгодненага ўзаемадзеяння кампанентаў ВМК.

Вучэбна-метадычны комплекс па літаратурным чытанні ўключае падручнік, рабочы сшытак для вучня, метадычныя дапаможнікі для настаўніка, наглядныя, тэхнічныя сродкі навучання. Ён вызначае двухбаковую дзейнасць - выкладанне і вучэнне ў іх адзінстве. Пры гэтым увага акцэнтуюцца на фарміраванні вучэбнай дзейнасці вучняў. ВМК павінен вызначаць праграму гэтай дзейнасці і забяспечваць яе неабходнымі сродкамі навучання і кантролю.

Сярод кампанентаў ВМК па літаратурным чытанні асноўным з'яўляецца падручнік па літаратурным чытанні. У склад тэкставага кампанента падручніка ўваходзяць літаратурныя творы розных жанраў. Для паспяховага фарміравання базавых кампанентаў культуры малодшых школьнікаў неабходна, каб у пазатэкставым кампаненце **падручніка** (пытаннях і заданнях), у **метадычным дапаможніку для настаўніка**, у заданнях **рабочага сшытка** для вучняў ўлічваліся **жанравыя** асаблівасці твора, які чытаецца, і адпаведна з гэтым арганізоўваўся працэс працы над літаратурным творам.

Літаратура

1. Ворожбитова, А. А. Начальное лингвистическое образование: Методика преподавания русского языка: Таблицы, схемы, алгоритмы: Учебно-методическое пособие / А. А. Ворожбитова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 248 с.
2. Кравченя, Э. М. Средства обучения в педагогическом образовании: монография / Э. М. Кравченя. – Минск: БГПУ, 2004. – 235с.
3. Селевко, А. Г. Современные информационно-технические средства в школе / А. Г. Селевко. – М.: Народное образование, 2003. – 48 с.

4. Учебно-методический комплекс: модульная технология разработки: учебно-методическое пособие / А.В. Макаров [и др.] – 3 изд., перераб. и доп. – Минск: РИВШ, 2008. – 152с.

5. Яленскі, М. Г. Лінгвадыдактычная парадыгма асобна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе / М. Г. Яленскі. – Мінск: НІА, 2002. – 212 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ